

LUND UNIVERSITY

Om smakens och lidelsens sensitivitet

Mortensen, Anders; Hume, David

Published in:
Litteraturens värden

2009

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Mortensen, A., (TRANS.), & Hume, D. (2009). Om smakens och lidelsens sensitivitet. I *Litteraturens värden* Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Total number of authors:
2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Anders Mortensen (red.)

Litteraturens värden

Brutus Östlings Bokförlag Symposion
Stockholm/Stehag 2009

DAVID HUME

Om smakens och lidelsens sensitivitet

SOMLIGA MÄNNISKOR BESITTER en särskild *lidelsens sensitivitet* som gör dem ytterst känsliga för livets incidenter. Den ger dem intensiv glädje vid varje framgång och stor bedrövelse när de drabbas av otur och motgång. Favörer och tjänstvillighet väcker lätt deras vänskap, medan den minsta oförrätt framkallar förbittring. Varje hedersbetygelse gör dem över måttan upprymda men de blir bestörta av att bemötas nedlåtande. Människor av det här slaget får utan tvivel uppleva mera av både muntert nöje och bitande sorg än människor av mildt och stillsamt sinnelag. Men jag är övertygad om att det under normala förhållanden inte finns någon som inte skulle föredra att tillhöra den senare karaktärstypen, där han helt skulle behärska sitt temperament. Över tur och otur råder vi föga. När en person med ett sådant känsligt sinnelag råkar ut för någon motgång, tar sorg och bitterhet överhanden och berövar honom allt det välbehag som vardagen har att erbjuda, alla de sanna nöjen som utgör grunden för vår lycka. Stunderna av stor glädje är långt färre än de av stor sorg. Ett känsligt sinne får uppleva färre händelser av det förra slaget än av det senare. Dessutom har människor med ett så starkt känsloliv en benägenhet att ryckas hän bortom försiktighetens och konvenansens gränser, och göra snedsteg på livets väg som ofta blir ödesdigra.

Hos somliga människor kan en *smakens sensitivitet* observeras som i mycket liknar denna lidelsens sensitivitet. Den ger samma sensibilitet för skönt och

Översättningen utgår från trycket av "Of the Delicacy of Taste and Passion" i David Hume, *Selected Essays*, red. Stephen Copley och Andrew Edgar, Oxford: Oxford University Press 1993.

fult av alla slag som denna ger för medgång och motgång, för tacksamhetsbetygelser och kränkningar. När man visar ett poem eller en tavla för en person med denna begåvning, kommer hans sensitivitet att göra honom sensibelt berörd av varje del därav. De mästerliga dragen noteras då heller inte med mer utsökt välbehag och tillfredsställelse än slarv och befängdheter med avsmak och obehag. En kultiverad och klok konversation ger honom det största nöje. Tarvlighet och oförskämdhet innebär en motsvarande plåga. Kort sagt: smakens sensitivitet har samma följder som lidelsens sensitivitet. Den vidgar såväl lyckans som eländets rymder och gör oss mottagliga för både smärtor och njutningar som undgår resten av mänskligheten.

Oaktat denna likhet tror jag ändå att var och en kommer att hålla med mig om att smakens sensitivitet bör eftersträvas och förädlas, i lika hög grad som lidelsens sensitivitet är att beklaga och, om möjligt, råda bot på. Bara i mycket liten utsträckning råder vi över livets lyckor och olyckor. Men vi är i stort sett herrar över vilka böcker vi skall läsa, vilka förströelser vi skall ägna oss åt och vilket umgänge vi skall hålla fast vid. Filosofer har bemödat sig om att göra lyckan helt oberoende av alla yttre omständigheter. En dylik grad av fulländning är dock omöjlig att uppnå. Men varje klok människa bör bemöda sig om att knyta sin lycka till sådana föremål som beror på honom själv och det låter sig mindre uppnås med andra medel än genom denna smakens sensitivitet. När en människa är i besittning av denna begåvning, gläds han mer över det som behagar hans smak än det som tillfredsställer hans hunger, och får mera nöje av en dikt eller ett resonemang än vad den dyrbaraste lyx kan erbjuda.

Vilken förbindelse som än i grunden må finnas mellan dessa två slag av sensitivitet, är jag övertygad om att ingenting är så väl ägnat att bota oss från lidelsens sensitivitet som kultiveringen av den höga och mer förfinade smak som gör det möjligt för oss att bedöma människors karaktärer, geniets skapelser och de fria konsternas alster. Ett större eller mindre mått av välbehag inför de skönheter som gör sådant intryck beror helt och hållet på sinnets större eller mindre sensibilitet. Men när det kommer an på naturvetenskaperna och de fria konsterna, är den förfinade smaken i flera avseenden detsamma som det starka förnuftet, eller beror åtminstone så mycket på detsamma att de inte kan skiljas från varandra. För att riktigt kunna bedöma ett genialt verk finns det så många synpunkter att ta hänsyn till, så många omständigheter att jämföra och därtill sådan kunskap om den mänskliga naturen att fordra, att ingen människa som inte har ett

alltigenom gott omdöme någonsin kan bli ens en acceptabel bedömare av sådana verk. Och detta ger ytterligare ett skäl till att uppöva smaken för de fria konsterna. Vårt omdöme kommer att stärkas av denna träning. Vi kommer att utveckla mer rättvisande livsföreställningar. Åtskilliga ting som gläder eller bedrövar andra skall förefalla oss alltför obetydliga för att väcka vår uppmärksamhet. Gradvis skall vi så befrias från den känslans sensitivitet och ömtålighet som är till sådant besvär.

Men kanske har jag gått för långt genom att påstå att en kultiverad smak för de fria konsterna utsläcker lidelserna och gör oss likgiltiga för de saker som resten av mänskligheten så hett åstundar. Vid närmare eftertanke finner jag att den snarare förstärker vår sensitivitet för alla de ömsinta och angenäma lidelserna, samtidigt som den gör sinnet oförmöget till råare och mer våldsamma känslor.

*Ingenuas didicisse fideliter artes,
Emollit mores, nec sinit esse feros.*

[Lär man sig ädlare konstarter redbart,

Mildrar det seder och skick, råhet och grymhet dör bort.]¹

Jag menar att två mycket naturliga skäl bör anföras härför. För det första finns det inget som gynnar sinnets utveckling så som studiet av poesins, värtalighetens, musikens eller måleriets skönheter. De ger sentimentet en särskild elegans som är främmande för resten av människosläktet. Känslorna som de väcker är milda och ömma. De avleder sinnet från plikternas och nyttans hets, uppmuntrar till reflektion, inger lugn och gynnar en acceptabel melankoli, vilken bland sinnets alla dispositioner är den som bäst lämpar sig för kärlek och vänskap.

För det andra är smakens sensitivitet gynnsam för kärlek och vänskap genom att den begränsar vårt val till ett fåtal personer och gör oss likgiltiga för umgänge och konversation med det stora flertalet. Man finner sällan att gemene man, hur mycket sunt förnuft han än må besitta, är särskilt nogräknad när det kommer an på att mönstra folks karaktär eller notera de fina skillnader och nyanser som gör den ene att föredra framför den andre. Vilka som helst som är lagom vettiga duger som underhållning åt honom. Till dem talar han om sina nöjen och affärer, med samma öppen-
hjärtighet till var och en som lyssnar, och då många befinns lämpliga som ersättare, upplever han aldrig någon saknad eller brist på sällskap. Men för att hänvisa till en prominent fransk författare,² kan omdömesförmågan

jämföras med uret, vars maskineri i sitt enklaste utförande förmår upplysa om dygnets timmar, men i sin mest avancerade utformning kan mäta ut minuter och sekunder och urskilja de minsta av tidsskillnader. Den som väl har tillgodogjort sig kunskaperna om böcker och människor, finner föga av nöje utanför kretsen av få utvalda följeslagare. Han känner alltför starkt hur litet resten av människosläktet förmår leva upp till hans förväntningar. Och när hans tillgivenhet således begränsas till en snävare krets, är det inte att undra på att han ger den friare tyglar än om saken gällt något allmänt och obestämt. En dryckesbroders munterhet och vilda upptåg mognar hos honom till djupaste vänskap. Och den ungdomliga hänförelsens glöd blir till elegant lidelse.

Översättning: Anders Mortensen

Noter

- 1 Ovidius, *Epistulae ex Ponto* 2.9.47–48 [Sv. övers. *Brev från Svarta havet. Epistulae ex Ponto*. Tolkade och kommenterade av John W. Köhler, Göteborg: Paul Åström förlag 1991].
- 2 Mons. Fontenelle, *Pluralité des Mondes*. Soir. 6. [Bernard le Bovier de Fontenelle (1657–1757) populariserade Descartes astronomiska teorier och gav dem god spridning genom en serie konversationer om "världarnas mångfald", *Entretiens sur la pluralité des mondes* 1686.]